

Programkommentarer till barn- och fritidsprogrammet (BF)

Kommentarer till examensmålen

Examensmålen anger att barn- och fritidsprogrammet är ett yrkesprogram. Det är ett brett program där eleverna kan välja mellan att utbilda sig inom pedagogiskt arbete, socialt arbete eller inom fritids- och friskvårdssektorn. Ett par av programmets yrkesutgångar leder till arbete med barn men de flesta syftar till arbete med ungdomar och vuxna. De gemensamma delarna lägger därför grunden för arbete med människor i alla åldrar.

I examensmålen anges att eleverna också ska ges möjligheter att läsa kurser som förbereder för högskolestudier inom de områden som programmet riktar sig mot. För programmets olika yrkesutgångar finns flera vidareutbildningar på högskolan. Under utbildningen behöver eleven ta ställning till om hen vill studera vidare på högskola för att i så fall kunna göra val som leder till grundläggande och särskild högskolebehörighet. På barn- och fritidsprogrammet är det möjligt att uppnå grundläggande högskolebehörighet inom programmets ram på 2 500 poäng.

Examensmålen betonar pedagogiska kunskaper och färdigheter i att utföra pedagogiska arbetsuppgifter. Dessa kunskaper efterfrågas i dag inom allt fler yrkesområden och är speciellt viktiga för att kunna möta, stödja och utveckla människors lärande, utveckling, hälsa och välbefinnande. Då krävs också de pedagogiska färdigheterna att planera, genomföra, dokumentera och utvärdera verksamheten.

I examensmålen betonas att eleverna ska utveckla sin kommunikativa förmåga, vilken har en avgörande betydelse i mötet med andra människor. Även arbetssättet under utbildningen ska på olika sätt främja den kommunikativa förmågan hos eleverna. Dessutom är den kommunikativa förmågan grunden för utveckling av ett pedagogiskt ledarskap.

Att arbeta med människor kräver ett etiskt förhållningssätt. Det handlar om att bemöta människor på ett respektfullt sätt där alla människors lika värde är utgångspunkten och att alltid handla utifrån lagfästa demokratiska värden och mänskliga rättigheter som också ingår i internationella överenskommelser.

Enligt examensmålen ska eleverna ges möjlighet att utveckla ett vetenskapligt och kritiskt förhållningssätt. Det innebär att utveckla färdigheter i att granska och

värdera information från olika källor samt att förhålla sig kritisk till informationen.

Entreprenörskap ska ingå i utbildningen på alla program. I examensmålen för barn- och fritidsprogrammet syns det i skrivningar om initiativförmåga, kreativitet, problemlösning och handlingsberedskap. Eleverna ska därför under utbildningen ges möjligheter att lösa problem såväl självständigt som i samarbete med andra.

I examensmålen anges att arbetsplatsförlagt lärande ska förekomma på alla yrkesprogram. Det uttrycks även att det arbetsplatsförlagda lärandet ska bidra till att eleverna utvecklar yrkeskunskaper och en yrkesidentitet samt att de reflekterar över yrkeskulturen och att eleverna blir en del av yrkesgemenskapen på en arbetsplats. Att eleverna får reflektera över vad yrkeskulturen betyder är en viktig del i utbildningen.

Examensmålen gäller för både skolförlagd utbildning och lärlingsutbildning.

Kommentarer till målen för gymnasiearbetet

I målen för gymnasiearbetet anges för barn- och fritidsprogrammet:

Gymnasiearbetet ska visa att eleven är förberedd för det yrkesområde som gäller för den valda yrkesutgången. Det ska pröva elevens förmåga att utföra vanligt förekommande arbetsuppgifter inom yrkesområdet. Gymnasiearbetet ska utföras på ett sådant sätt att eleven planerar, genomför och utvärderar sin uppgift. Gymnasiearbetet kan utformas så att det ger eleverna möjlighet att pröva sitt yrkeskunnande i företagsliknande arbetsformer.

Som ett stöd i bedömningen av om eleven är förberedd för det yrkesområde som gäller för den valda yrkesutgången och kan utföra vanligt förekommande arbetsuppgifter inom yrkesområdet kan nedanstående punkter användas. Punkterna är uppdelade i tre underrubriker – Fakta och förståelse, Färdigheter samt Värderingsförmåga och förhållningssätt – för att markera en bred kunskapsyn.

Fakta och förståelse

I sitt gymnasiearbete ska eleven visa

- kunskaper om de sociala eller pedagogiska sammanhang som uppgiften berör,
- kunskaper om lagar, förordningar och andra bestämmelser som gäller för den verksamhet inom vilken uppgiften utförs, samt
- kunskaper om begrepp, teorier och metoder som är relevanta för uppgiften.

Färdigheter

I sitt gymnasiearbete ska eleven visa

- färdigheter i att kommunicera och samarbeta med andra på ett yrkesmässigt sätt,
- färdigheter i att planera, genomföra, dokumentera och utvärdera arbetsuppgifter på ett yrkesmässigt sätt, samt
- färdigheter i att använda för uppgiften relevant informationsteknik.

Värderingsförmåga och förhållningssätt

I sitt gymnasiearbete ska eleven visa

- förmåga att ta initiativ, lösa problem, ta ansvar och se konsekvenser av olika handlingsalternativ som ligger inom ramen för uppgiften,
- förmåga att utvärdera, analysera, diskutera och problematisera sociala eller pedagogiska situationer på ett yrkesmässigt sätt, samt
- förmåga att möta, assistera eller pedagogiskt leda människor utifrån ett yrkesetiskt och demokratiskt förhållningssätt.

De gymnasiegemensamma ämnena på barn- och fritidsprogrammet

De gymnasiegemensamma ämnena läses av alla elever men i olika omfattning och ibland med olika kurser för olika program. De har en nyckelroll för att eleverna ska kunna utveckla kunskaper såväl för yrkesverksamhet och fortsatta studier som för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. De gymnasiegemensamma ämnena är inte ensamma om denna uppgift, utan elevernas kunskaper utvecklas i samspel mellan alla ämnen som ingår i programmet. Därför är det viktigt att behandla de gymnasiegemensamma ämnena dels i förhållande till de generella läroplansmålen, dels i förhållande till examensmålen för programmet. Examensmålen för barn- och fritidsprogrammet ska alltså prägla de gymnasiegemensamma kurserna, liksom de andra kurserna, som läses inom programmet.

Ämnena *svenska* eller *svenska som andraspråk*, *samhällskunskap* och *naturkunskap* ingår både som gymnasiegemensamma och programgemensamma ämnen i barn- och fritidsprogrammet. Dessa tre ämnen kommenteras under rubriken De programgemensamma ämnena.

Ämnet *historia* belyser samhällets förändringar och individens villkor, vilket betonas i examensmålen för barn- och fritidsprogrammet.

Ämnet *religionskunskap* behandlar såväl kunskaper om människors livsåskådning som ett etiskt förhållningssätt, vilket är centralt i arbete med människor.

I ämnet *matematik* är området ”sannolikhet och statistik” speciellt viktigt för elever på barn- och fritidsprogrammet. Eleverna ska i olika karaktärsämnen utveckla förmåga att granska och värdera olika statistiska uppgifter om människors liv och

levnadsvillkor, vilket understöds av ämnet matematik. Dessutom kommer de elever som valt yrkesutgången barnskötare i sin yrkesroll bland annat att ansvara för att barn på förskolan utvecklar förståelse av matematiska begrepp.

I ämnet *idrott och hälsa* utvecklar eleverna kunskaper om vad som främjar en god hälsa. Dessa kunskaper är viktiga för alla yrken som barn- och fritidsprogrammet leder till.

De programgemensamma ämnena på barn- och fritidsprogrammet

De ämnen som är gemensamma för barn- och fritidsprogrammet är: *hälsa, naturkunskap, pedagogik, samhällskunskap* och *svenska* eller *svenska som andraspråk*. Dessa ämnen ger programmet dess karaktär och ger eleverna kunskaper som behövs för de olika yrken som programmet leder till.

Ämnet *pedagogik* utgör barn- och fritidsprogrammets kärna och i de programgemensamma ämnena ingår fyra 100-poängskurser i ämnet, nämligen kurserna, kommunikation, lärande och utveckling, människors miljöer och pedagogiskt ledarskap. Kurserna ska utveckla elevernas kunskaper om hur människor lär, utvecklas och socialiseras i olika sammanhang och om människors interaktion och kommunikation samt om pedagogiskt ledarskap. Detta är också kunskaper som efterfrågas av branscherna.

I det blivande yrket ska eleven bland annat kunna möta, assistera och pedagogiskt leda människor och skapa goda villkor för människors lärande och växande.

Ämnet *hälsa* innehåller sju kurser varav en, hälsopedagogik, är programgemensam i barn- och fritidsprogrammet. Kursen hälsopedagogik är gemensam för alla elever eftersom verksamheterna inom programmets olika yrkesområden har ett hälsofrämjande syfte. Eleven ska utveckla förmåga att stödja människors hälsa och välbefinnande och förmåga att arbeta med hälsofrämjande arbetssätt.

Ämnet *svenska* eller *svenska som andraspråk* stärker en språkligt kommunikativ förmåga (lyssna, tala, läsa och skriva) vilken är central när man arbetar med människor. För de flesta yrken som programmet leder till handlar arbetet om att kunna kommunicera och interagera med människor. Som exempel kan nämnas yrket barnskötare som bland annat har till uppgift att stödja och stärka barns språkutveckling. Litteraturläsning stödjer elevernas språkutveckling och kan dessutom bidra till utvecklad inlevelseförmåga och fördjupade kunskaper om sig själv, om omvärlden och om människors olika levnadsvillkor vilket är viktigt för de yrken som programmet leder till.

I ämnet *samhällskunskap* utvecklar eleverna kunskaper om samhällets politiska

styrning och om mänskliga rättigheter samt ett etiskt och demokratiskt förhållningssätt. Barn- och fritidsprogrammets karaktärsämnen vidareutvecklar kunskaper om människors levnadsvillkor. Dessutom utbildar barn- och fritidsprogrammet för verksamheter som ofta är politiskt styrda. I ämnet samhällskunskap behandlas även välfärdsteorier som har en speciell roll för barn- och fritidsprogrammet eftersom flera av de yrken som programmet leder till handlar om vad samhället kan eller ska ansvara för. Dessutom är samhällsekonomi, tillväxt, företagande och resursanvändning viktigt för de olika yrkena. Företagande och entreprenörskap blir allt vanligare såväl inom de pedagogiska och sociala verksamheterna som inom fritidssektorn. Det blir exempelvis allt viktigare att kommunerna kan erbjuda invånarna olika former av fritidssysselsättning. Under senare år har det också blivit allt vanligare att starta fristående pedagogiska och sociala verksamheter.

Ämnet *naturkunskap* handlar om hållbar utveckling samt vilka konsekvenser den får för människors sätt att leva och dess påverkan på hälsan. Flera av de yrken som programmet leder till har i uppdrag att verka för hållbar utveckling och en förbättrad folkhälsa. I ämnet naturkunskap betonas också en naturvetenskaplig förståelse, som är nödvändig inom exempelvis områdena hälsa, träningslära och friskvård samt inom funktionshinderområdet.

Inriktningarna

Inriktningarna på barn- och fritidsprogrammet är: *fritid och hälsa* samt *pedagogiskt och socialt arbete*. Programmets inriktningar är uppbyggda med en inledande teorikurs där området ges en vetenskaplig förankring. Dessutom ingår en större kurs som behandlar verksamheterna inom respektive område.

Inriktningen fritid och hälsa

Inriktningen syftar till att utveckla elevernas kunskaper om människors fritid och om olika fritids- och friskvårdsverksamheter samt fördjupa kunskaperna om människors hälsa och hälsofrämjande arbete. Den förbereder eleverna för arbete inom fritids- och friskvårdssektorerna exempelvis som personal inom bad- eller sport-hallar och inom idrotts- och fritidsanläggningar samt som personlig tränare.

Fritid, friskvård och hälsa är expanderande områden i samhället vilket kan innebära en växande arbetsmarknad. I inriktningen synliggörs detta genom att den ska ta utgångspunkt i fritidens betydelse såväl för individen som för samhället. Det hälsofrämjande arbetet är centralt inom yrkesområdet och därför lyfts friskvårdsverksamheter fram i inriktningen. Driftsformerna inom sektorn varierar i dag. Offentligt drivna verksamheter där kommunen både äger anläggningen och driver verksamheten är en form som minskar. Fler privata entreprenörer ansvarar för driften och en stor andel anläggningar ägs och drivs av föreningar.

Inriktningens pedagogiska grund efterfrågas av branschen. Inom verksamhetsområdet ökar kunders och samarbetspartners krav på att personalen, i sitt ledarskap, ska ha en god pedagogisk förmåga att möta människor i alla åldrar samt att planera och genomföra aktiviteter och arrangemang. Det finns också ett krav på förmåga att dokumentera arbetsuppgifter.

I inriktningen ingår två kurser. Kursen fritids- och idrottskunskap handlar om fritidens och idrottens betydelse för individer och samhället. Kursen fritids- och friskvårdsverksamheter ger grunden för hur fritids- och friskvårdsarbete är organiserat, vilka styrdokument som är utgångspunkten för arbetsuppgifter samt förhållningssättet i yrkesrollen inom de olika yrkesutgångarna.

Inriktningen pedagogiskt och socialt arbete

Inriktningen syftar till att utveckla elevernas kunskaper om barns och ungas utveckling, lärande, behov och rättigheter samt om olika pedagogiska verksamheter. Vidare ska inriktningen ge kunskaper om sociala frågor och problem, deras konsekvenser och lösningar. Den ska förbereda eleverna för arbete som till exempel barnskötare i förskolan eller elevassistent i skolan, alternativt förbereda för arbete inom exempelvis funktionshinderområdet eller bevakningsområdet.

Inriktningen omfattar kurserna pedagogiskt arbete och socialt arbete 1. Kursen pedagogiskt arbete handlar om arbetet inom förskola, skola och fritidshem, yrkesrollen och arbetslagets ansvar samt verksamheternas roll i samhället. I förskolans verksamhet betonas kunskaper om barns språk och kommunikativa utveckling, barns matematiska utveckling samt naturvetenskap och teknik. I läroplanen för förskolan finns beskrivet såväl förskollärarens som arbetslagets ansvar. Till den senare gruppen räknas barnskötarna och det finns skillnader mellan vad en barnskötare och en förskollärare ansvarar för, även om de arbetar tillsammans i ett arbetslag. Utifrån detta resonemang har inriktningens innehåll och kurser utformats tillsammans med branschen.

Kursen socialt arbete 1 handlar om olika sociala verksamheter och vad som reglerar dem. Här finns en stor variation av offentliga och ideella men också kommersiella sociala verksamheter. De områden som lyfts fram i kursen är samhällets hantering av sociala frågor och problem samt sociala myndigheter och ombudsmän och deras roll i samhället.

Programfördjupningen

Programfördjupningen innehåller kurser som ligger inom ramen för barn- och fritidsprogrammets examensmål och karaktär. Skolverket beslutar om vilka kurser som får erbjudas som programfördjupning. Utöver de karaktärsämneskurser som tas upp i avsnittet nedan finns i programfördjupningen bland annat kurserna engelska 6, svenska 3 eller svenska som andraspråk 3, matematik 2a samt idrott och

hälsa 2. Kursen svenska 3 eller svenska som andraspråk 3 ingår i programfördjupningen för att ytterligare stärka elevernas kommunikativa förmåga med tanke på programmets olika yrkesutgångar. Likaså är ämnena matematik och idrott och hälsa av betydelse för många yrkesutgångar på barn- och fritidsprogrammet.

Ämnet *psykologi* ingår också i programfördjupningen eftersom det ger en kompletterande teoretisk grund till några av barn- och fritidsprogrammets andra karaktärsämnen.

Yrkesutgångar och programfördjupningspaket

Skolverkets förslag till yrkesutgångar och programfördjupningspaket för barn- och fritidsprogrammet tas fram i samråd med det nationella programrådet. Programfördjupningspaketen ger exempel på kunskaper som enligt branschen behövs för att eleverna ska bli anställningsbara. Yrkesutgångarna och programfördjupningspaketen kan anpassas till lokala förhållanden i samråd med det lokala programrådet.

Högskolebehörighet

Elever på yrkesprogram får grundläggande högskolebehörighet om de har en yrkesexamen och om de har godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk 2 och 3 och i engelska 6. Alla elever på yrkesprogram har rätt att skaffa sig grundläggande högskolebehörighet. Det kan ske genom att eleven väljer kurser inom ramen för det individuella valet. Ibland måste eleverna också läsa ett utökat program om de vill ha grundläggande högskolebehörighet.